

Tieslietu ministrija

Brīvības bulvāris 36, Rīga, LV-1536; tālr.: 67036801, 67036716, 67036720; fakss: 67210823
e-pasts: pasts@tm.gov.lv; www.tm.gov.lv

Rīgā

13.10.2023. Nr. 1-17/3046

Valsts policijai

Valsts drošības dienestam

Ģenerālprokuratūrai

**Rajona (pilsētas) tiesu
un apgabaltiesu priekšsēdētājiem**

Augstākajai tiesai

*Par naida noziegumu kvalifikāciju, kas tiek
vērsti pret LGBT+ kopienai piederīgām
personām*

Informējam, ka ar tieslietu ministres Ineses Lībiņas-Egneres 2023. gada 24. jūlija rezolūciju saistībā ar kriminālprocesa izbeigšanu par uzbrukumu LGBT+ kopienai piederīgām personām, Tieslietu ministrijai uzdots izvērtēt tiesisko regulējumu un nepieciešamos grozījumus tajā, kā arī sniegt citus priekšlikumus, lai novērstu šādu nodarījumu kvalificēšanu par administratīviem pārkāpumiem un citas ar to kvalifikāciju saistītās problēmas. Vienlaikus informējam, ka ar tieslietu ministres Ineses Lībiņas-Egneres 2023. gada 14. augusta rezolūciju Tieslietu ministrijai uzdots izvērtēt kriminālsodu politiku un sniegt priekšlikumus par nepieciešamajiem grozījumiem Krimināllikumā, Kriminālprocesa likumā un citos normatīvajos aktos, tostarp, lai cīnītos pret visa veida naida noziegumiem.

Informējam, ka 2023. gada 6. septembrī Tieslietu ministrijas pastāvīgajā Krimināllikuma darba grupā (turpmāk – darba grupa), kurā piedalījās Ģenerālprokuratūras, Valsts policijas, Iekšlietu ministrijas pārstāvji, kā arī tiesneši, tika izvērtēti jautājumi saistībā ar naida noziegumu kvalifikāciju, jo īpaši gadījumos, kad tie tiek vērsti pret LGBT+ kopienai piederīgām personām.

Darba grupā tika izdiskutēts un secināts, ka kriminālprocesa virzītājiem ir nepieciešams nosūtīt apkārtrakstu par spēkā esošā tiesiskā regulējuma interpretāciju un piemērošanu, kā arī kriminālprocesa virzītājiem ir nepieciešamas apmācības naida noziegumu kvalifikācijā, jo īpaši lai novērstu naida nodarījumu kvalificēšanu kā administratīvos pārkāpumus.

Vēršam uzmanību uz to, ka gadījumos, kad ir konstatējamas naida nozieguma pazīmes, ir jāuzsāk kriminālprocess un nodarījumu nevar kvalificēt kā administratīvo pārkāpumu, jo saskaņā ar Administratīvās atbildības likuma 5. panta trešo daļu administratīvā atbildība par likumā vai

pašvaldību saistošajos noteikumos paredzētajiem pārkāpumiem iestājas, ja par šiem pārkāpumiem nav paredzēta kriminālatbildība. Naida noziegumi nav atzīstami par administratīviem pārkāpumiem sabiedriskās kārtības jomā, jo šādus pārkāpumus nevar uzskatīt par morāli neitrālu rīcību vai tādiem pārkāpumiem, kuri apdraud galvenokārt pārvaldības vai sabiedrisko kārtību. Minētie pārkāpumi ir saistīti tieši ar konkrētas personas vai personu grupas aizskārumu, turklāt tie tiek veikti, personai apzinoties savas darbības kaitīgo raksturu.

Nav pieļaujama prakse, ka nodarījums, kas publiski tiek vērsts pret personu dēļ tā piederības kādai sociālai grupai, lai apkārtējos izraisītu naidu vai nesaticību pret šo sociālo grupu, tiek kvalificēts kā administratīvais pārkāpums, piemēram, saskaņā ar Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 11. pantu "Sabiedriskās kārtības traucēšana" vai miesas bojājumu nodarīšanas gadījumā saskaņā ar minētā likuma 12. pantu "Maznozīmīga miesas bojājuma nodarīšana". Izvērtējot šādus nodarījumus, nevar par pamatu ņemt tikai nodarījuma ārējās pazīmes vai sekas, ir nepieciešams vērtēt kontekstu un motīvus kādos nodarījums ticis veikts. Konstatējot naida nozieguma pazīmes, to nevar vērtēt kā administratīvo pārkāpumu, jo par naida noziegumiem ir paredzēta tikai kriminālatbildība. Šādos gadījumos administratīvā pārkāpuma lietvedība jāizbeidz un ir jāuzsāk kriminālprocess saskaņā ar Administratīvās atbildības likuma 5. panta trešo daļu un Kriminālprocesa likuma 6. pantu un 7. panta pirmo daļu.

Par naida noziegumu izdarīšanu personas ir saucamas pie kriminālatbildības pēc KL 78. panta "Nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana", KL 149.¹ panta "Diskriminācijas aizlieguma pārkāpšana" un pēc KL 150. panta "Sociālā naida un nesaticības izraisīšana". Naida noziegumi, kas tiek vērsti pret LGBT+ kopienai piederīgām personām un nav saistīti ar diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu ir kvalificējumi pēc KL 150. panta.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa jau 2012. gadā ir norādījusi: „Tiesa uzsver, ka diskriminācija, kas balstīta uz seksuālo orientāciju, ir tikpat nopietna kā diskriminācija, kas balstīta uz rasi, izcelsmi vai ādas krāsu”.¹

KL 150. pantā ietvertais noziedzīgais nodarījums aizskar personas pamattiesības un pamatbrīvības (KL XIV nodaļa), kā arī apdraud vienlīdzīgas attieksmes principu personas pamattiesību un pamatbrīvību īstenošanā, personas tiesības uz cieņu, drošību, fizisko un psiholoģisko neaizskaramību, kā arī kādai sociālajai grupai piederīgo personu vai personas veselības un dzīvības aizsardzības intereses.²

KL 150. panta pirmajā daļā paredzēta kriminālatbildība par darbību, kas vērsta uz naida vai nesaticības izraisīšanu atkarībā no personas dzimuma, vecuma, invaliditātes vai jebkuru citu pazīmju dēļ, ja ar to radīts būtisks kaitējums. KL 150. pantā aizsargājamo grupu uzskaitījums ir ļoti plašs, jo likumdevējs ir piešķīris plašu rīcības brīvību tiesību piemērotājam, lai noteiktu, kādas sociālās grupas ir identificējamās un aizsargājamās saskaņā ar KL 150. panta tiesisko regulējumu. KL 150. pantā ietvertās jebkuras citas pazīmes vai nenosaukto pazīmju noteikšana ir iespējama ar interpretācijas metodēm³, papildus ņemot vērā arī starptautisko cilvēktiesību dokumentos ietvertos principus.

Teorētiskajās nostādnēs ir atzīts un praksē ir nostiprināts, ka ar KL 150. panta pirmajā daļā ar noteikto atvērto jēdzienu "jebkuru citu pazīmju dēļ" atzīta arī seksuālā orientācija. Tā, piemēram, KL 150. panta komentārā nostiprināts, ka pantā paredzētais nodarījums izpaužas attiecīgā darbībā, lai izraisītu naidīgu attieksmi pret noteiktas sociālās grupas pārstāvjiem, tai skaitā atkarībā no seksuālās orientācijas.⁴

1 Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2012.gada 9.februāra sprieduma lietā *Vejdeland un citi pret Zviedriju* (iesnieguma Nr. [1813/07](#)), 55.punkts

2 Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa (IX-XVII nodaļa), Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016., 375.lpp.

3 Treļs Ē. Kriminālatbildības par sociālā naida un nesaticības izraisīšanu teorētiskās un praktiskās problēmas. Pieejams:

http://trels.lv/publikacijas_16.html

4 Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa (IX-XVII nodaļa). Trešais papildinātais izdevums.

Minēto apliecina tiesu prakses piemēri, kuros ar KL 150. panta pirmajā daļā ietverto atvērto jēdzienu "*jebkuru citu pazīmju dēļ*" atzīta seksuālā orientācija, piemēram:

- Talsu rajona tiesas ar 2018. gada 10. janvāra spriedumu krimināllietā Nr. 11380026317 atzīts, ka R veica darbības, kas vērstas uz naida un nesaticības izraisīšanu pret personām viņu seksuālas orientācijas dēļ, ievietojot komentāru savā profilā sociālajā tīklā www.facebook.com. R publicētie izteikumi cita starpā pauda atbalstu fiziskai vardarbībai pret homoseksuāliem cilvēkiem;

- Zemgales rajona tiesas 2021. gada 15. decembra spriedumā atzīts, ka persona C "veica darbības, vērstas uz naida un nesaticības izraisīšanu atkarībā no personas dzimuma un seksuālas orientācijas, kas saistīts ar vardarbību un draudiem"; atzīstot C par vainīgu KL 150. panta trešajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā;

- Zemgales rajona tiesas 2021. gada 26. augusta spriedumā atzīts, ka persona A "veica darbības, kas vērstas uz naida un nesaticības izraisīšanu atkarībā no personas dzimuma un seksuālas orientācijas, kas saistīta ar vardarbību"; A atzīstot par vainīgu KL 150. panta trešajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā;

- Zemgales rajona tiesas 2021. gada 2. februāra spriedumā atzīts, ka persona A "veica darbības, kas vērstas uz naida un nesaticības izraisīšanu atkarībā no personas dzimuma un seksuālas orientācijas, kas saistītas ar vardarbību un draudiem"; atzīstot A par vainīgu nozieguma izdarīšanā, kas paredzēts KL 150. panta trešajā daļā.

Būtiska kaitējuma kritēriji noteikti likuma "Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību" (turpmāk - Piemērošanas likums) 23. panta pirmajā daļā, kas noteic, ka atbildība par KL paredzēto noziedzīgo nodarījumu, ar kuru radīts būtisks kaitējums, iestājas, ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā iestājušās kādas no minētajām sekām:

1) nodarīts mantisks zaudējums, kas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijis mazāks par piecu tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu, un apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses;

2) nodarīts mantisks zaudējums, kas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijis mazāks par desmit tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu;

3) ievērojami apdraudētas citas ar likumu aizsargātās intereses.

Būtisks kaitējums, kas ietverts KL 150. panta pirmajā un otrajā daļā – uz to attiecas Piemērošanas likuma 23. panta pirmās daļas 3. punktā paredzētā pazīme, t.i., ievērojami apdraudētas citas ar likumu aizsargātās intereses. Norādām, ka minētā būtiska kaitējuma pazīme tiek konstatēta atkarībā no aizskartajām interesēm, kuras aizsargā Latvijas Republikas Satversme, cilvēktiesības, sociālās tiesības, un, kas nav novērtējama materiālā izteiksmē. Ja būtisku kaitējumu veido ar mantiska zaudējuma nodarīšanu nesaistītu vai ar likumu aizsargātu interešu vai tiesību apdraudējums, tam ir jābūt ievērojamam un to izvērtē kriminālprocesa virzītājs atbilstoši konkrētā gadījuma apstākļiem.

Krimināltiesību doktrīnā ir norādīts, ka KL 150. pantā ietverto noziedzīgo nodarījumu var izdarīt tikai ar tiešu nodomu, jo vainīgais apzinās savas darbības kaitīgumu un to, ka tā ir vērsta uz naida un nesaticības izraisīšanu un apzināti to izdara⁵. Vienlaikus attiecībā uz būtisko kaitējumu profesore V.Liholaja ir norādījusi, ka psihiskā attieksme pret būtisku kaitējumu var izpausties nodoma un neuzmanības formā.⁶

Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments 2008. gada 1. septembra lēmumā lietā Nr. 12330002307 noteica, ka „*Satversmē garantēto tiesību aizskārums katrā ziņā atzīstams par personas tiesību un interešu ievērojamu apdraudējumu likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 23. panta izpratnē*”. Savukārt 2016. gada 29. septembra lēmumā lietā Nr. 11816003310, nosakot būtisku kaitējumu Krimināllikuma 145. pantā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā, Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments konkretizēja, ka „*ne*

Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2022, 445.lpp.

5 Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa (IX-XVII) nodaļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016., 376.lpp.

6 Turpat.

katrs Latvijas Republikas Satversmē garantēto tiesību aizskārums pats par sevi, bez aizskāruma izvērtējuma, atzīstams par būtisku kaitējumu likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 23.panta izpratnē. Būtisks kaitējums nosakāms, pamatojoties uz tiesā pārbaudītiem pierādījumiem, izvērtējot interešu apdraudējuma veidu, saturu, intereses nesēja jeb personas, pret kuru vērsts apdraudējums, īpašības un attieksmi pret konkrēto interešu apdraudējumu”.

KL 150. panta otrajā daļā paredzēta kriminālatbildība par šā panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, ja to izdarījusi valsts amatpersona vai uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks, vai personu grupa vai, ja tas izdarīts, izmantojot automatizētu datu apstrādes sistēmu. Vārdi “*šā panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu*” norāda uz to, ka nepieciešams konstatēt ne tikai KL 150. panta pirmajā daļā paredzētās darbības, bet arī būtisku kaitējumu.

Savukārt KL 150. panta trešajā daļā ir paredzēta atbildība par šā panta pirmajā daļā paredzēto darbību, ja tā saistīta ar vardarbību vai draudiem. Šajā gadījumā vārdi “*šā panta pirmajā daļā paredzēto darbību*” norāda uz to, ka nepieciešams konstatēt tikai KL 150. panta pirmajā daļā paredzētās darbības un nav nepieciešams konstatēt būtisku kaitējumu. Tas nozīmē, ka gadījumos, kad darbība vērsta uz naida vai nesaticības izraisīšanu ir saistīta ar vardarbību vai draudiem, tad saskaņā ar KL 150. panta trešo daļu būtiska kaitējuma konstatēšana nav nepieciešama.

Norādām, ka darba grupa atzina, ka kvalificējošā pazīme – būtisks kaitējums ir saglabājams KL 150. panta pirmajā un otrajā daļā, jo gadījumos, kad sociālais naidis ir saistīts ar vardarbību vai vardarbības draudiem, par to jau ir paredzēta kriminālatbildība KL 150. panta trešajā daļā neatkarīgi no radītā kaitējuma apmēra. Turklāt būtiska kaitējuma izslēgšana radītu tādu KL 150. panta pirmajā un otrajā daļā paredzēto darbību kriminalizāciju, kuru rezultātā jebkāds nedraudzīgs vai kritisks izteikums par noteiktu personu tās sociālās piederības dēļ būtu vērtējams kā krimināli sodāms nodarījums, kas nebūtu samērīgi.

Starptautiskajos dokumentos naida noziegumu un naida runas kontekstā ir aizliegtas dažādas darbības:

- „*advocate*” (angļu val.), kas latviski tulkots kā „**aizstāvēt**”⁷, „**propagandēt**”⁸, un tiek skaidrots kā iestāšanās par labu naidam, diskriminācijai vai vardarbībai (sk. Paskaidrojošā ziņojuma par Eiropas Padomes Konvencijas par kibernoziegumiem Papildu protokolu par rasisma un ksenofobijas noziedzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās (turpmāk – Papildprotokols) 14. punktu);

- „*promote*” (angļu val.), kas latviski tulkots kā „**veicināt**”⁹, un tiek skaidrots kā iedrošinājums vai virzīšana uz naidu, diskrimināciju vai vardarbību (sk. Paskaidrojošā ziņojuma par Papildprotokolu 14. punktu);

- „*incite*” (angļu val.), kas tulkots kā „**kūdit**”¹⁰, „**kurināt**”¹¹, arī „**aicināt**”¹², un tiek skaidrots kā citu personu mudināšana uz naidu, diskrimināciju vai vardarbību (sk. Paskaidrojošā ziņojuma par Papildprotokolu 14. punktu). Termina „kūdišana” lietošanā būtu jāievēro piesardzība, lai nerastos pārpratumi ar uzkūdišanu, kas ir līdzdalības forma saskaņā ar KL 20. pantu;

⁷ Sk. Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 20.panta otro daļu angļiski un latviski.

⁸ Sk. Konvencijas par kibernoziegumiem Papildu protokola par rasisma un ksenofobijas noziedzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās, 2.panta pirmo daļu angļiski un latviski.

⁹ Sk. Konvencijas par kibernoziegumiem Papildu protokola par rasisma un ksenofobijas noziedzīgajiem nodarījumiem, kas tiek izdarīti datorsistēmās, 2.panta pirmo daļu angļiski un latviski.

¹⁰ Sk. Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 20.panta otro daļu angļiski un latviski. ANO Starptautiskās konvencijas par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu 4.pantu angļiski un latviski.

¹¹ Sk. Eiropas Parlamenta 2014.gada 27.februāra rezolūcijas par stāvokli pamattiesību jomā Eiropas Savienībā (2012.gads) (2013/2078(INI)), 60.punktu angļiski un latviski.

¹² Sk. Eiropas Savienības Pamatlēmuma 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm 1.panta pirmo daļu angļiski un latviski.

- termins „**vardarbība**” attiecas uz prettiesisku spēka lietošanu, bet termins „**naids**” attiecas uz intensīvu nepatiku vai naidīgumu (sk. Paskaidrojošā ziņojuma par Papildprotokolu 15. punktu).

ANO Rasu diskriminācijas izskaušanas komisija paudusi, ka Rasu diskriminācijas izskaušanas konvencijas 4. pants uzliek pienākumu aizliegt noteiktas darbības ar likumu, bet pantā nav ietverti kritēriji, pēc kuriem izvērtēt, par kādām darbībām būtu paredzama kriminālatbildība. ANO komiteja norādījusi, ka šādai izvērtēšanai būtu piemērojami **Rabatas principi** (sk. ANO Komitejas rasu diskriminācijas izskaušanai 2013. gada 26. septembra Vispārējās rekomendācijas Nr. 35 15. punktu). Arī ANO Augstais cilvēktiesību komisārs paudis, ka ANO Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām (turpmāk – ANO pakts) 20. panta piemērojamībai ir nosakāms augsts sliekšnis. Lai pārkāptu augsto sliekšni, izteikumiem ir jāietver kūdīšana ļoti smagu apvainojumu formā. Lai izvērtētu izteikumu smagumu, iespējams lietot Rabatas principus (sk. ANO Augstā cilvēktiesību komisāra 2013. gada 11. janvāra Ziņojuma par ekspertu darba grupām par nacionāla, rasu vai reliģijas naida kurināšanas aizliegumu pielikuma 29. punktu).

Lai izvērtētu, vai izteikumu smagums ir sasniedzis pakāpi, kas kūda uz naidu un par kuru paredzama kriminālatbildība, ANO eksperti formulējuši vairākus faktoros. Tie ir tā saucamie **Rabatas principi**:

- 1) **Konteksts**. Konteksts ir ļoti svarīgs, kad izvērtē, vai izteikumi varētu kūdīt uz diskrimināciju, naidīgumu vai vardarbību pret mērķgrupu. Konteksta analizē izteikumi jāskata sociālā un politiskā kontekstā, kas valda laikā, kad izteikumi tiek pausti un izplatīti.
- 2) **Paudējs**. Būtu jāizvērtē izteikumu paudēja amats vai statuss sabiedrībā, īpaši šī indivīda vai organizācijas ietekmes spēja uz auditoriju, kurai izteikumi ir adresēti.
- 3) **Nodoms**. ANO pakta 20. pants paredz nodoma esību. Neuzmanība (*negligence* – angļu val.) un nolaidība (*recklessness* – angļu val.) nav pietiekama, lai darbība būtu nodarījums saskaņā ar ANO pakta 20. pantu, ņemot vērā, ka tas runā par „iestāšanos par”, „aizstāvēšanu” (*advocacy* – angļu val.) un „kūdīšanu” (*incitement* – angļu val.), nevis tikai materiāla izplatīšanu.
- 4) **Saturs un forma**. Izteikumu saturs ir viens no centrālajiem punktiem tiesu motīvos un ir kritiski svarīgs elements kūdīšanā. Satura analīze var ietvert izteikuma provokatīvās un tiešuma pakāpes noteikšanu, kā arī ietvert izteikuma formas, stila, argumentu rakstura izvērtējumu.
- 5) **Plašums**. Plašums ietver tādus elementus kā runas ietekme, tās publiskums, tās mērogs un auditorijas lielums. Citi elementi var būt tādi kā izplatīšanas biežums, daudzums un veids, piemēram, buklets vai pārraide televīzijā vai internetā.
- 6) **Iespējamība**. Kūdīšana pēc definīcijas ir formāla sastāva noziegums (*inchoate crime* – angļu val.). Darbībām, uz ko notiek kūdīšana, nav jātiek īstenotām, lai kūdošie izteikumi būtu noziegums. Tomēr kaut kādas pakāpes riskam vai kaitējumam ir jābūt identificētam. Tas nozīmē, ka tiesām ir jānosaka, ka bija ticama iespējamība (*reasonable probability* – angļu val.), ka izteikumiem izdosies uz kūdīt uz īstu darbību pret mērķgrupu, turklāt šādai sakarībai būtu jābūt diezgan tiešai (sk. ANO Augstā cilvēktiesību komisāra 2013. gada 11. janvāra Ziņojuma par ekspertu darba grupām par nacionāla, rasu vai reliģijas naida kurināšanas aizliegumu pielikuma 29. punktu).

Līdzīgi ANO ietvaros formulētajiem Rabatas principiem, arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa noteikusi izteikumu izvērtēšanas faktoros, kas ļauj arī izlemt, vai kriminālatbildība kā tāda un noteiktais sods ir samērīgs ar nodarījumu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (Lielā palāta) 2015. gada 15. oktobra spriedumā lietā „Perinçek v. Switzerland”, iesnieguma Nr. 27510/08, izklāstīja faktoros, ko tā ņem vērā, izvērtējot samērīgumu starp pausto naida runu un ierobežojumiem:

204. Tiesa ir tikusi aicināta vairākās lietās izskatīt Konvencijas 10. panta attiecināmību uz verbāliem un neverbāliem izteikumiem, kas tikuši uzskatīti par tādām, kas raisa vai attaisno vardarbību, naidu vai neiecietību. Izvērtējot, vai iejaukšanās tiesībās uz vārda brīvību bija „nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā” [..], Tiesa ir pievērsusies vairākiem faktoriem.

205. Viens no faktoriem ir bijis, vai izteikumi tika pausti saspringtā **politiskā vai sociālā gaisotnē**; šādu apstākļu esība parasti ir ļāvusi Tiesai lemt, ka iejaukšanās izteikumu paušanā ir bijusi attaisnojama. Piemēri ietver saspringto atmosfēru ap bruņotajām sadursmēm starp Kurdistānas Strādnieku partiju un Turcijas drošības spēkiem [..]¹³, atmosfēru, ko radīja letāli vardarbīgi ieslodzīto nemieri [..]¹⁴, problēmas saistībā ar neeiropiešu, it īpaši musulmaņu, integrāciju Francijā [..],¹⁵ attiecības ar nacionālajām minoritātēm Lietuvā drīz pēc neatkarības atjaunošanas [..]¹⁶.

206. Vēl viens faktors ir bijis, vai izteikumus var uzskatīt par tiešu vai netiešu **aicinājumu uz vardarbību vai vardarbības, naida vai neiecietības attaisnojumu** [..]. Izvērtējot šo aspektu, Tiesa ir bijusi īpaši uzmanīga attiecībā uz radikāliem izteikumiem, kas uzbrūk vai parāda sliktā gaismā veselu etnisko, reliģisko vai citu grupu [..]¹⁷.

207. Tiesa ir arī pievērsusi uzmanību **veidam**, kādā izteikumi ir pausti, un to **spēju – tieši vai netieši – novest pie kaitīgām sekām**. Piemēri ietver gadījumus, [..] kur izteikumi ir pausti caur dzeju, nevis masu medijos, un tas ļāvis secināt, ka iejaukšanās nav bijusi attaisnojama ar drošības apsvērumiem¹⁸; [..], kur izteikumi bija pausti uz vēlēšanu skrejlapām, kas palielināja naidīgas ziņas efektu¹⁹; [..] kur izteikumi pausti plurālistiskās televīzijas debatēs, kas samazināja negatīvo efektu²⁰; [..] kur izteikumi pausti tikai kā karogs blakus notiekošam mītiņam, kam bija ļoti ierobežota, ja vispār bija, ietekme uz mītiņa norisi²¹ [..].

208. Visās iepriekš minētajās lietās iznākumu noteica dažādo faktoru mijiedarbība, nevis kāds viens atsevišķs faktors.

Informējam, ka 2021. gada 5. augustā spēkā stājās grozījumi KL 48. panta pirmās daļas 14.punktā, proti, kā atbildību pastiprinošu apstākli nosakot to, ka noziedzīgs nodarījums izdarīts ne tikai rasistisku, nacionālu, etnisku, vai reliģisku motīvu dēļ, bet arī sociālā naida dēļ. Šāds grozījums tika atbalstīts ievērojot to, ka sociālā naida saturs jau ir ietverts KL 150. panta pirmās daļas dispozīcijā, tajā skaitā attiecībā uz seksuālo orientāciju.

Padomes 2008. gada 28. novembra Pamatlēmuma 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm īstenošanu (turpmāk – Pamatlēmums) 4. pantā “Rasistiska un ksenofobiska motivācija” ir noteikts, ka attiecībā uz noziedzīgiem nodarījumiem, kas nav 1. pantā “Noziedzīgi nodarījumi saistībā ar rasismu un ksenofobiju” un 2. pantā “Uzkūdišana, palīdzība un atbalstīšana” minētie noziedzīgie nodarījumi, dalībvalstis veic vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu to, ka rasistisku un ksenofobisku motivāciju uzskata par atbildību pastiprinošu apstākli vai ka tiesas tādu motivāciju var ņemt vērā, nosakot sankcijas. Ievērojot minēto, KL 48. panta pirmās daļas 14. punkts atbilst Pamatlēmuma 4.pantā noteiktajam.

¹³ Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas (Lielā palāta) 1999.gada 8.jūlija sprieduma lietā „Sürek v. Turkey (no. 1)”, iesnieguma Nr. 26682/95, 52. un 62.punktu; Eiropas Cilvēktiesību tiesas (Lielā palāta) 1999.gada 8.jūlija sprieduma lietā „Sürek v. Turkey (no. 3)”, iesnieguma Nr. 24735/94, 40.punktu.

¹⁴ Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007.gada 23.janvāra sprieduma lietā „Falakaoğlu and Saygılı v. Turkey”, iesnieguma Nr. 22147/02 un 24972/03, 33.punktu; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009.gada 17.februāra sprieduma lietā „Saygılı and Falakaoğlu v. Turkey (no. 2)”, iesnieguma Nr. 38991/02, 28.punktu.

¹⁵ Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010.gada 20.aprīļa lēmumu lietā „Le Pen v. France”, iesnieguma Nr. 18788/09.

¹⁶ Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008.gada 4.novembra sprieduma lietā „Balsytė-Lideikienė v. Lithuania”, iesnieguma Nr. 72596/01, 78.punktu.

¹⁷ Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013.gada 14.marta sprieduma lietā „Kasymakhunov and Saybatalov v. Russia”, iesnieguma nr. 26261/05 un 26377/06, 106.–113.punktu.

¹⁸ Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas (Lielā palāta) 1999.gada 8.jūlija sprieduma lietā „Karataş v. Turkey”, iesnieguma Nr. 23168/94, 51. un 52.punktu.

¹⁹ Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009.gada 17.jūlija sprieduma lietā „Féret v. Belgium”, iesnieguma Nr. 15615/07, 76.punktu.

²⁰ Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2003.gada 4.decembra sprieduma lietā „Gündüz v. Turkey”, iesnieguma Nr. 35071/97, 43. un 44.punktu.

²¹ Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012.gada 24.jūlija sprieduma lietā „Fáber v. Hungary”, iesnieguma Nr. 40721/08, 44. un 45.punktu.

Eiropas Komisijas ziņojumā Eiropas Parlamentam un Padomei par Padomes Pamatlēmuma 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm īstenošanu (turpmāk – EK ziņojums) 2. punktā uzsvērts, ka attiecībā uz “naida noziegumiem” dalībvalstis veic vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu, ka rasistiska un ksenofobiska motivācija tiek uzskatīta par atbildību pastiprinošu apstākli vai ka tiesas tādu motivāciju var ņemt vērā, nosakot piemērojamās sankcijas.

EK ziņojuma 3.4. punktā minēts, ka Pamatlēmums dalībvalstīm liek to kriminālkodeksos īpaši vērsties pret rasistisku un ksenofobisku motivāciju vai kā alternatīvu nodrošināt, ka tiesas šādu motivāciju ņem vērā, nosakot soda mēru. Ņemot vērā rasistisko un ksenofobisko motīvu diskriminējošo dabu un to ietekmi uz indivīdiem, grupām un sabiedrību kopumā, dalībvalstīm ir jānodrošina to pienācīga atmaskošana un risināšana.

Piecpadsmit dalībvalstis (CZ, DK, EL, ES, HR, IT, CY, LV, LT, MT, AT, RO, FI, SE un SK) ir izmantojušas 4. pantā piedāvāto pirmo izvēli, nosakot savos kriminālkodeksos, ka rasistiska un ksenofobiska motivācija tiks uzskatīta par atbildību pastiprinošu apstākli attiecībā uz visiem noziegumiem. Astoņas dalībvalstis (BE, BG, DE, FR, HU, PL, PT un UK) nosaka, ka rasistiska vai ksenofobiska motivācija uzskatāma par atbildību pastiprinošu apstākli attiecībā uz noteiktiem (bieži vardarbīgiem) noziegumiem, tādiem kā slepkavība, smagi miesas bojājumi un cita veida vardarbība attiecībā pret cilvēkiem vai īpašumu.

KL 48. panta ceturtajā daļā noteikts, ka par atbildību pastiprinošu apstākli nav atzīstams tāds apstākļis, kurš šajā likumā paredzēts kā noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta lēmumā SKK - 515/2014²² ir norādīts, ka tiesa, atzīstot par apsūdzētā atbildību pastiprinošu apstākli tādu apstākli, kas KL paredzēts kā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīme, pārkāpj KL 48. panta ceturtajā daļā noteikto, ka par atbildību pastiprinošu apstākli nav atzīstams tāds apstākļis, kurš šajā likumā paredzēts kā noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme. Tas nozīmē, ja tiek konstatēts, ka ir izdarīts KL 78. vai 150. pantā paredzētais naida noziegums, tad tie tiek kvalificēti tikai kā patstāvīgi noziedzīgi nodarījumi saskaņā ar KL 78. vai attiecīgi KL 150. pantu, nenorādot uz atbildību pastiprinošu apstākli, kas ir atrunāts KL 48. panta pirmās daļas 14. punktā.

Savukārt, ja tiek piemēram, izdarīta zādzība nelielā apmērā, kas apzināti vērsta pret personu ar citādu seksuālo orientāciju un netiek konstatēta KL 150. pantā paredzētā darbība, kas vērsta uz naida vai nesaticības izraisīšanu, tad persona ir saucama pie kriminālatbildības pēc KL 180. panta “Zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā”, papildus konstatējot KL 48. panta pirmās daļas 14. punktā paredzēto atbildību pastiprinošu apstākli – noziedzīgs nodarījums izdarīts sociālā naida dēļ, attiecīgi personai nosakot bargāku soda apmēru.

Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību Ziņojumā par Latviju (ceturtais posms) ir norādījusi, ka Latvijas policijai (nenodalot atsevišķi Valsts drošības dienestu un Valsts policiju) ir pienākums pilnīgi izmeklēt un sodīt rasistiski motivētus pārkāpumus, atzīstot un ņemot vērā nodarījuma rasistisko motivāciju.²³

Valsts policija darba grupu informēja, ka Valsts policijā daļa no kriminālprocesa virzītājiem ir piedalījušies apmācībās par naida noziegumu izmeklēšanu, bet ņemot vērā, ka šo noziedzīgo nodarījumu (nestandarta noziegumi un situācijas) izmeklēšanā policijas darbiniekiem ir ļoti maza pieredze, ir nepieciešamas speciālās apmācības gan pratināšanā, gan komunikācijā tieši ar naida noziegumos cietušām personām. Proti, ir nepieciešamas mācības par naida noziegumu atpazīšanu, izmeklēšanu, tajā skaitā, interneta vidē (piemēram, par naida runu). Apmācību programmā būtiski ir iekļaut konkrētus gadījumus, šo gadījumu izmeklēšanu un tiesu praksi. Lai apmācības sasniegtu vienotu mērķi un izpratni naida noziegumos, tās ir organizējamās izmeklētājiem kopā ar prokuroriem.

Informējam, ka 2022. gadā notika mācības "Naida noziegumi: atpazīšana, izmeklēšana,

²² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014.gada 17.decembra lēmums lietā SKK-515/2014

²³ Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību Ziņojums par Latviju (ceturtais posms). Publicēts: 2012.gada 21.februārī, 15.lpp.

novēršana", kurās piedalījās tiesneši, prokurori, izmeklētāji.

Tieslietu ministrija informē, ka nodibinājuma "Latvijas Tiesnešu mācību centrs" un Tiesu administrācijas mācību programmas 2024. gada projektā ir paredzētas apmācības tiesnešiem saistībā ar nauda noziegumiem, proti, kvalifikācijas jautājumi attiecībā par noziedzīgiem nodarījumiem, kuri saistīti ar vardarbību, nauda izraisīšanu.

Tāpat informējam, ka šogad Tieslietu ministrija ir uzsākusi darbu pie jauna projekta "Naida noziegumu un nauda runas apkarošana Austrumeiropā – cēloņu apzināšana, zināšanu sinerģija un profesionālās kapacitātes celšana". Arī šī jaunā projekta viena no komponentēm ir pilnveidotas un padziļinātas apmācību programmas ieviešana, organizējot apmācības tiesību aizsardzības iestāžu profesionāļiem (iesaistītie partneri Valsts drošības dienests, Valsts Policija, Prokuratūra, Tiesu Administrācija) ar apmācāmo skaitu - 80.

Vienlaikus aicinām institūcijas savu darbinieku apmācību programmās un projektos ietvert tēmas, kas vērstas uz nauda noziegumu un nauda runas apkarošana, un spēju šādus noziegumus atpazīt un atbilstoši kvalificēt.

Visbeidzot Tieslietu ministrija informē, ka sadarbībā ar Eiropas Komisiju šī gada sākumā ir noslēdzies projekts "*Kapacitātes celšana un izpratnes veicināšana, lai novērstu un mazinātu neiecietību Latvijā*" (CALDER), kura ietvaros sagatavots pētījums un vadlīnijas par nauda noziegumiem un nauda runu. Pētījums ir sagatavots gan latviešu, gan angļu valodās, kurā ir apskatīti un analizēti starptautiskie standarti, Latvijas tiesiskais regulējums un prakse. Savukārt, vadlīniju mērķis ir sekmēt nauda noziegumu un nauda runas identificēšanu un izmeklēšanu. Vadlīnijās skaidroti jēdzieni "*naida noziegums*" un "*naida runa*", šādu noziedzīgu nodarījumu iemesli, vieta tiesību sistēmā, kvalifikācija un identificēšana saskaņā ar starptautisko un nacionālo tiesisko regulējumu.

Aicinām šo apkārtrakstu un tam pievienotos pielikumus izplatīt izmeklētājiem, prokuroriem un tiesnešiem informācijai un izmantošanai darbā.

Pielikumā:

1. CALDER pētījums "Naida noziegumi un naida runa. Starptautiskie standarti un Latvijas tiesiskais regulējums un prakse" latviešu valodā uz 165 lp.;
2. CALDER pētījums "Hate Crimes and Hate Speech. International Standards and Latvian Legal Regulation and Its Application in Practice" angļu valodā uz 158 lp.;
3. Vadlīnijas nauda noziegumu un naida runa identificēšanai un izmeklēšanai uz 23 lp.

Valsts sekretārs

M. Papsujevičs